

LIGETI DÁVID

MACKENSEN

August von Mackensen tábornagy (1849-1945) az első világháború egyik legsikeresebb katonai vezetője volt. Az 1870-71-es porosz-francia háború veteránja már a belle époque idején lovassági tábornok lett, és a XVII. hadtest parancsnokaként 1914 augusztusától a keleti fronton harcolt. Része volt a tannenbergi diadalban, majd - immár hadseregparancsnokként - 1915 májusában vezérletével vívta ki az egyesített német-osztrák-magyar hadsereg a gorlicei áttörést, amelynek következményeként a cári Oroszország elvesztette lengyel területei zömét. Ez év őszén Mackensen térdre kényszerítette Szerbiát is, majd 1916 nyaráig

a balkáni frontot tartotta. A román hadüzenet után a tábornok 1916 decemberében elfoglalta Bukarestet, majd a román fegyverszünet megkötéséig Moldvában harcolt, illetve a megszállt román területek igazgatását látta el. A császári Németország legnagyobb fegyvertényei fűződnek a nevéhez, és közvetve a cár bukása is hadjárataihoz köthető. Tragédiája abban állt, hogy bár veretlen maradt a csatamezőkön, hazája elvesztette a nagy háborút, így osztoznia kellett Németország szomorú sorsában. Hindenburg halála után Németország doyen tábornoka lett, majd az újabb világháborút is túlélve 1945 végén halt meg.

1916. december 6-án a központi hatalmak csapatai elfoglalták az alig néhány hónappal korábban hadba lépett Románia fővárosát, Bukarestet. A siker August von Mackensen német tábornagy egyik legnagyobb, egyszermind utolsó diadala volt. A nagy háború addig eltelt idejében II. Vilmos egykori szárnysegédje győzelmet győzelemre halmozott, miközben a keleti front legvéresebb összecsapásaiban, a gumbinni, a tannenbergi, a Mazuri-tavaknál, Varsónál, Łódźnál vívott csatákban vett részt. 1915-ben az ő vezetésével törte át az egyesített német-osztrák-magyar haderő az orosz frontot Gorlicénél, majd Szerbia elfoglalásában játszott fontos szerepet. Hadjáratai során 1914–1916

között megroppantotta az orosz, a szerb és a román hadsereg gerincét, így a nagy háború egyik legsikeresebb tábornokaként írta be magát a hadtörténelembe.

DIADALMAS HADVEZÉR

Sikerei hatására tábornagi rangig (Generalfeldmarschall) vitte, megkapta a legmagasabb német kitüntetések, sőt már a háború alatt több dicsőítő jelzőt illesztettek a nevéhez: a Napóleont legyőző Blücherhez hasonlóan Marschall Vorwärtsként (Előre, tábornagy!) emlegették. A Monarchiában szívesen hasonlították a Habsburg Birodalom legendás tábornagyához, Savoyai Jenő-

höz. Ferenc József egy alkalommal kijelentette, hogy jól megy a központi hatalmak sora, mert míg a németeknek ott van Hindenburg, addig neki ott van Mackensen. Hadvezetői tehetsége mellett személyes karizmája is lenyűgözte környezetét, például a világháború idején haditudósítóként dolgozó, korábban közép-ázsiai felfedezéseiről hírnevet szerzett svéd Sven Hedin így fogalmazott: „Az összes német tábornok közül, akikkel találkoztam a háborúban, mesze Mackensen volt a legdélcegebb és emberileg a legszimpatikusabb jelenség.”

Ugyanakkor a gorlicei győztes a német imperialista törekvések tipikus áldozatának is tekinthető: a harcmezőn nem talált legyőzőre, a háború végének politikai játszmái viszont megalázták a veretlen tábornagyot. Bár a háború végén hadseregét hazavezette Romániából, ahol az előző két évben gyakorlatilag kormányzóként tevékenykedett, közel egy évig az antanterők internálásában kellett élnie. Így a weimari köztársaság, majd Hitler idején nem pusztán a háborúban szerzett babérjainak, hanem a visszavonulás veszteségeket minimalizáló végrehajtásának köszönhetően is igen népszerű volt.

Mackensen példája egyszermind a Dolchstoss-elmélet követői szemében a hátulról ledöfött hadsereg képét igazolta. A tábornagy végül két Német Birodalom pusztulását érthette meg, életpályája pedig mintha csak leképezné a 19–20. századi Németország felemelkedését, majd bukását.

A ROMÁN HADJÁRAT

1916. júliusára nyilvánvalóvá vált, hogy Románia az antant oldalán fog belépni a háborúba, és az is, hogy román támadás esetén a végsőkéig kimerült osztrák-magyar hadsereg – amely az 1916-os orosz és olasz offenzívák nyomán az összeomlás szélén állt – német segítségre szorul. A segítségnek azonban magas ára volt.

1916. szeptember 6-án Németország és Ausztria-Magyarország között megállapodás jött létre, amely szerint „a jövőbeni bolgár-német-osztrák-magyar-török hadműveletek egységes ve-

II. Vilmos császár (balra), Hans von Seeckt ezredes és August von Mackensen (jobbra), 1915. április 12.

zetésének biztosításáért *Őfelsége, a német császár átveszi a Központi Hatalmak és szövetségeseik hadműveleteinek fővezérletét*”. Így az osztrák vezérkarnak német alárendeltségben kellett harcolnia, a Monarchia függése tovább nőtt. A helyzetet súlyosbította, hogy Románia hadba lépése révén elméletileg fennállt a veszély, hogy a Sarraill tábornok vezette balkáni antanterők és a román–oroszhadsereg egyesül. Így az antant ismét elválasztotta volna Bulgáriát és a Török Birodalmat Németországtól és Ausztria–Magyarországtól. Mivel azonban a román támadás fő iránya Erdély volt, továbbá a szaloniki antanterők létszáma is elégtelennek bizonyult a macedóniai áttöréshez, ezek a félelmek végül nem igazolódtak.

A román csapatok augusztus 27-én törtek be Erdély területére, a támadásban három – az 1., 2. és 4. – hadsereg vett részt. Mindeközben a 3. hadsereg a bolgár határ mentén foglalt el védelmi állást. A románok összesen 600 000 katonával és 1300 löveggel rendelkeztek és abszolút létszámfölényben támadhattak, minthogy a Monarchia Erdélyben mindössze 34 ezer embert és 76 löveget állomásoztatott. A Bulgáriában elmentámadásra készülő Mackensen-hadsereg 7 divízióból (a 219. német gyaloghadosztályból, valamint bolgár és török egységekből) épült fel. Ebből, valamint a Tosev tábornok vezette 3. bolgár hadseregből, illetve az osztrák–magyar Duna Flottillából alakította meg új hadseregcsoportját Mackensen. A román támadás erdélyi kivédésével a vezérkari főnöki tisztségből frissen leváltott Erich von Falkenhaynt bízták meg, parancsnoksága alá rendelve a 9. német hadsereget.

A tábornagy dobрудzsai ellentámadása szeptember 2-án kezdődött. A román erők nem tudták tartani az 1913-ban megszerzett dél-dobrudzsai síkságot, ám súlyosabb csapást jelentett, hogy a bolgár erők szeptember 6-án elfoglalták Tutrakan erődjét, majd 9-én Szilisztrát is, így a központi hatalmak kijutottak az Al-Dunához. Mackensen beszámolója szerint a központi hatalmak csapatai már az első héten csak ezen a frontszakaszon mintegy 12 ezer románt ejtettek hadifogságba, akik között 300 tiszt volt. Ezenfelül több mint 60 löveg és más hadfelszerelés is a támadók kezére került.

Szeptember 16-án Mackensen nagy meglepéssel konstatálhatta, hogy a hadjárat eredményes volt. Október 1-jén a románok megkíséreltek áttörést

Mackensen a porosz király alattvalójaként 1849. december 6-án született Haus Leinizben (ma: Dahlenberg közelében). Az ifjú Mackensen nem bizonyult jó tanulóknak: leginkább a franciával, a latinnal és a helyesírással gyűlt meg a baja: a későbbiekben saját unokái is gúnyolták a porosszá lett tábornagy szász dialektusokkal tarkított beszédét. Gyenge tanulmányi eredményei miatt meg kellett ismételnie a gimnázium második osztályát, ugyanakkor az iskolai életben mindig is aktív szerepet játszott, Torgauban például színdarabokat rendezett. 1868-ban fejezte be középfokú tanulmányait, neveltetésében meghatározó szerepet játszott az otthon megtapasztalt, valamint az iskolákban is gyakorolt evangélikus vallásosság, illetve a porosz tanítási rendszerre jellemző drill és hazafias szellem.

1869-ben kezdte meg katonai szolgálatát a poseni 2. testőrhuszár-ezrednél (Leibhusarregiment); első állomáshelye Lissa volt. Az ezred Poroszország legkiválóbb alakulatai közé tartozott, ezt fejezte ki jelmondata: *„vincere aut mori”* (győzni vagy meghalni) is. Harciasságukat és elszántságukat az irhasapkájukon viselt stilizált koponya és fekete egyenruhájuk is jelezte; később az SS innen imitálta saját uniformisát. Az ezredet még Nagy Frigyes alapította 1741-ben, aki a magyar huszársághoz hasonló könnyűlovas alakulatot szeretett volna létrehozni. Mackensen remekül érezte magát ebben a közegben: *„A fekete kabátban és a halálfeje alatt [...] nem kötelességből vagyok katona, hanem szívvel-lélekkel való élvezetből, és buzgalmam naponta nagyobb lesz, minthogy látom, hogy feletteseim elismeréssel adóznak törekvésemnek.”*

Mackensen ezredét 1870 augusztusában a franciaországi hadszíntérré vezényelték, ahol részt vett a sedani csatában. A hadjáratban több ízben hajtott végre huszárcsínyeket, vakmerő lovasrohamokat. Emlékezetes élmény maradt számára, hogy láthatta a fogságba esett III. Napóleont. 1870. október 5-én másodosztályú Vaskeresztrel tüntették ki, miután Orléans közelében egy támadni készülő francia osztag erejét derítette fel, miközben folyamatosan borsot tört az ellenség orra alá, egyszer *„Vive la Prusse!”* (Éljen Poroszország!) kiáltásokkal nyargalt el a megdöbött franciák mellett.

1879-ben megnősült, felesége egykori – Franciaországban elesett – bajtársának nővére, Dorothea von Horn lett. A harmincéves hadnagy igen szerencsésen nősült: porosz polgárcsaládból származó apósa 1865-ben nemes lett, és igen magas állami hivatalt töltött be Kelet-Poroszországban. Mackensen házasságából öt gyermek született. Felesége 1905-ben bekövetkezett halála után, 1908-ban nőül vette a nála huszonkilenc évvel fiatalabb Leonie von der Ostent. Ez a házasság gyermektelen maradt.

1880-ban főhadnagyként vezérkari szolgálatba lépett, majd 1882-ben a Nagyvezérkar tagja lett, s katonai karrierje gyors ütemben haladt előre: 1882-ben százados, 1891-ben von Schlieffen segédtisztje lett. 1894-ben a Danzigban állomásozó 1. testőrhuszárezred parancsnoka lett ezredesként. Négy évvel később már II. Vilmos szárnysegédje, s ebben a beosztásban számos külföldi útjára elkísérte a császárt. 1899. január 27-én – a császár 40. születésnapján – nemesítették, tehát ekkortól viselte a von előnevet.

1900-ban vezérőrnaggyá léptették elő, egy évvel később a két testőrhuszárezred egyesítésével létrehozott lovasdandár parancsnoka lett. Mackensen szokatlan módon arra is engedélyt kapott, hogy dandárparancsnoki beosztása ellenére továbbra is a huszárok egyenruháját hordhassa. 1903-ban már altábornagyként a 36. hadosztály parancsnokságát látta el, egyben II. Vilmos főhadsegéde (Generaladjutant) lett. 1908. január 27-én lovassági tábornokká léptették elő, és a XVII. hadtest parancsnokává nevezték ki, ezt a rendfokozatot viselte a nagy háború kitörése idején.

Mackensen I. világháborúig terjedő pályafutása kiemelkedőnek tekinthető, mivel közkatonából nemesi címmel rendelkező tábornokká lépett elő. Miközben egyre magasabb rangot ért el, sikerrel illeszkedett be a német vezérkar feudális szokásokkal, külsőségeikkel teli világába. Második házassága révén a legszorosabb kapcsolatba került a porosz junkerkörökkel, így politikai szempontból is az egyik legbefolyásosabb szereplője lett a nyugat-poroszországi közéletnek. Különösen jó kapcsolat és már-már eszményi lojalitás fűzte a császári párhoz, amelynek *„érintheetlenül tiszta házas- és családi életéről”* a legnagyobb tisztelettel nyilatkozott.

végrehajtani az Al-Dunán, de támadásuk Rjahovónál kudarcba fulladt. A sikerben jelentős szerepet játszott az Osztrák–Magyar Császári és Királyi Duna Flottilla is, amely áttörve az ellenség aknazárán, szétbombázta a román pontonhidat.

Mackensen mégis elégedetlen volt az előrenyomulás mértékével, többször találkoznak feljegyzéseiben effajta mondatokkal: „*Szerencsések azok tábornokok, akiknek csak német csapatokat kell vezényelniük!*” A tábornagy úgy értékelte, hogy ezen a frontszakaszon egy német ezred többet ér, mint egy idegen hadosztály. A dobroudzsai harcok során igazi nemzetközi konfliktusról beszélhetünk, hiszen a bolgár–német–török csapatokkal az oroszok által támogatott románok néztek farkasszemet. A szorult helyzetben lévő román hadsereg tehermentesítésére október 12-én indított orosz offenzíva hamar összeomlott. Így a gorlicei győztes október 21-én áttörte a dobroudzsai frontot, és másnap Constanța is elesett. A győzelem után a 129. porosz királyi gyalogezred – amelynek 1915 óta volt tulajdonosa Mackensen – felvette a tábornagy nevét.

Mackensen, miután megszilárdította a dobroudzsai frontvonalat, legjobb erőit Havasalföld nyugati része felé vezényelte. Az újonnan felállított Duna Hadsereg november 23-án sűrű ködben kelt át a Dunán, így estére már 17 zászlóalj állomásozott az északi parton. A román védelem teljesen összezavardott, aminek másik oka Falkenhayn előretörése volt; a korábban Erdélyre támadó román erők is védekezésre kényszerültek. Parázs harcok után a román hadsereg számára nem maradt más választás, mint a visszavonulás, és mivel az ellenállás értelmetlennek tűnt, a román vezetés nyílt várossá nyilvánította Bukarestet.

A kiűrtett városba Mackensen – hadseregét megelőzve – december 6-án, 67. születésnapján mindössze három tiszt kíséretében vonult be, nem kis vakmerőségről téve tanúbizonyságot. Akcióját később élete utolsó huszárcsinyeként értékelte. A román hadsereg végül a Szeret vonalán tudta állásait biztosítani orosz támogatással, veszteségei azonban borzalmasak voltak: mintegy 150 ezer katonát veszített, 150 ezren pedig hadifogságba estek. A hadsereg demoralizációjára jellemző, hogy a központi hatalmak 350 ezer puskát, valamint több száz löveget zsákmányoltak. A központi hatalmak veszteségét Mackensen 200 ezer főre becsülte.

A győzelem után Mackensen újabb kitüntetést kapott: II. Vilmos 1917. január 11-én a Vaskereszt nagykeresztjét adományozta számára. Ez a kitüntetés a porosz hagyomány szerint háborút eldöntő siker esetén dukált. Jóllehet a romániai győzelem kétségtelenül nagy fegyvertény volt, a későbbi események alapján végzetes módon igazolást nyert Ludendorff rezignált megállapítása, hogy a romániai siker ellenére a központi hatalmak csak gyengébbek lettek.

ROMÁNIA „KIRÁLYA”

A világháború utolsó két évében Mackensen feladata Románia katonai közigazgatásának vezetése lett. A tábornagy egyik legfontosabb kötelessége a Német Birodalom nyersanyagszükségletének kielégítése volt, mivel a központi hatalmak Románia kőolaját és gabonáját saját hadigazdaságuk szolgáltatóba akarták állítani. Ezt felismerve egy angol katonai kontingens hatalmas pusztítást végzett a román olajkutakban. Mackensen 800 millió márkára becsülte a veszteséget; így 1917 elején az olajtermelés helyreállításán kellett fáradoznia. A román lakosság passzívan viselkedett a megszállás idején, sőt olyan vélemény is Mackensen fülébe jutott, hogy az országban csak német király idején volt rend és fegyelem. Ebben mindenki a Romániában uralkodó Hohenzollern–Sigmaringen-ház dicséretét látta, de amikor megkérdezték az illető románt, hogy mire gondolt, habozás nélkül kijelentette: „*Mackensen királyra.*” Maga a tábornagy is rokonszenvezett ezzel a gondolattal: „*Románia négyötöd részén, amely most a mi kezünkben van, jelenleg Ferdinánd királyt helyettesítem.*”

A tábornagy romániai „uralkodása” a hivatalos feladatok teljesítésén túl kellemes programokra is módot adott. Magas rangú vendégek fogadása idején többször tartottak medvevadászatot, de rendszeresen sor került kirándulásra, hegymászásra, erdélyi városnézésre, s a tábornagy legkedvesebb szenvedélye, a lovaglás sem maradhatott el. Mackensen különösen szívesen időzött Brassóban, míg Bukarestben általában csak szombattól hétfőig tartózkodott.

1917. december 10-én a lajban működő román kormány fegyverszünetet kötött a központi hatalmakkal. Mackensen legfőbb feladata ezután a külföldre menekítése lett. Március 5-én

a központi hatalmak a Bukarest melletti bufteai kastélyban előzetes békét kötöttek Romániával. Ferdinánd román király ezután németbarát politikusokból új kormányt nevezett ki. Ugyanebben a hónapban IV. Károly a Mária Terézia-rend nagykeresztjével tüntette ki a tábornagyot – ilyen kitüntetésben a németek közül korábban csak császárok részesültek. Május 7-én Románia aláírta a bukaresti békét, amelynek megszületésében Mackensen tárgyalásai is jelentős szerepet játszottak.

A háború végéig a központi hatalmak mintegy 1,83 millió tonna élelmiszert és takarmányt, valamint 1,14 millió tonna kőolajat, benzint és egyéb olajszármazékot szállítottak el Romániából. Emellett Bulgária a Duna-delta Szent-György-ágáig anektálhatta Dobruzdását, az Osztrák–Magyar Monarchia pedig 5636 km² nagyságú területet kapott Bukovinában, illetve a Kárpátokban. Mackensen mintegy 110 ezer katonája továbbra is az országban maradt, s e haderőt immár hivatalosan is Romániai Megszálló Hadseregnek nevezték. Az állomány azonban zömében 35 év feletti tartalékosokból állt, és nehézfegyverekkel egyáltalán nem rendelkeztek.

1918 késő nyarán még egyszer felmerült Mackensen harcba küldése: egy kalandos elképzelés szerint szovjet-orosz és német erők közös(!) hadseregcsoportját vezette volna a Fehér-ten-gernél partra szállt angol intervenciók ellen. Az irreális tervből természetesen semmi sem lett, mivel hamarosan a pusztaság létezéséért kellett küzdenie a Mackensen-hadseregnek. 1918. szeptember 29-én a tábornagy kétségbeesetten jegyezhetette fel, hogy a balkáni front ilyen végzetesen gyors felbomlását senki nem gondolta volna. A bolgár fegyverszünet után az antant csapatai gyorsan törtek előre, és október 21-én az Al-Dunánál már a franciákkal harcoltak a német csapatok.

MODERNKORI ANABASZISZ

Mackensen a világháború végén nyomasztó helyzetben találta magát. Annak ellenére, hogy a harctéren nem szenvedett vereséget, Ausztria–Magyarország padovai fegyverszünete – 1918. november 3. – után hirtelen ellenséges környezetet vette körül. Mintegy 200 ezer – Romániában és Ukrajnában állomásozó – német katonát kellett hazaszállítani, miközben a Vaterland is a forradalom szélén táncolt. A jelentős

szállítási, utánpótlási gondokkal küzdő tábornagy november–december folyamán seregei döntő részét meg tudta menteni az internálástól. Ennek ára azonban magas volt: az idős tábornok közel egy évig antantfogságban élt – még a versailles-i béke aláírása után is. A sikeres visszavonulás és Mackensen önfeláldozó irányítása legendás hőssé tette a számtalan ütközetben győztes tábornokot, így – paradox módon – a két világháború között nem annyira a győztes csaták, hanem a lehetetlen körülmények között is végrehajtott modernkori anabaszisz parancsnokát tisztelték benne.

A padovai fegyverszünet másnapján Mackensen aggódva vette tudomásul, hogy a magyarok minden összeköttetést elvágtak Németországgal. Románia megszállása értelmét veszítette, mert a kimenő olajszállító vonatokat magyar területen megállították és kifosztották, így a német hadigépezet sem látta már hasznát a balkáni ország katonai és gazdasági ellenőrzésének. Mackensen november 4-én megkapta

a visszavonulási parancsot. November 9-én az elkészerítő helyzet hatására már a későbbi tördőféselmélet alapvetései jelentek meg a tábornagy feljegyzéseiben. A forradalmi hullámért egyértelműen a zsidóságot tette felelőssé, Ludendorff leváltását pedig katasztrófának, a hadsereg elárulásának, így a vég kezdetének látta. A tábornagy gondolatai, cselekedetei már a német fegyverletétel napján a csapatok lehető leg hamarabb hazaszállítására irányultak, míg a compiègne-i fegyverszünetről csak 12-én egy francia adó lehallgatása révén értesült.

A visszavonulás két fő csoportban történt: Ferdinand von Scholz tüzérségi tábornok egységei a Vöröstorony-szoroson keltek át, míg Albert von Schoch gyalogsági tábornok katonái a Tömösi-szoroson keresztül vonultak vissza. A Szerbiában harcoló, október 31-én Mackensen parancsnoksága alá rendelt 11. német hadsereg Arndt von Steuben gyalogsági tábornok vezetésével visszavonulva Magyarországon bevagonírozott, és a hadseregcsoport

többi részétől függetlenül tért haza. A seregcsoport másik két része azonban nem volt ilyen szerencsés. A német katonák sem Havasalföldön, sem erdélyi útjuk első szakaszán nem tudták igénybe venni a vasútvonalakat megfelelő vagonok és fűtőanyag hiányában, így a közutakon gyalogmenetben vonultak. A helyzetet súlyosbította, hogy már november közepén heves hóviharak tomboltak, a visszavonuló katonák szeme előtt ezért már-már a Grand Armée 1812-es sorsa lebegett.

A fellépő nehézségek miatt teljesíthetetlennek bizonyult a padovai fegyverszünetkor, majd a belgrádi konvencióban megerősített antantkövetelés, mely szerint „a német csapatok magyarországi átvonulására és állomásozására 15 nap áll rendelkezésre a Diaz tábornokkal kötött fegyverszünet aláírása napjától (november 4. 15 óra) számítva”. Külön problémát jelentett, hogy a compiègne-i fegyverszünet 11. és 12. bekezdése előírta a keleti fronton tartózkodó német csapatok hazatérési kötelezettségét, ugyanakkor ezt nem köthette időkorláthoz, így kontradikció keletkezett a különböző frontokon kötött fegyverszünetek között. Később az antant úgy kívánta orvosolni ezt az ellentmondást, hogy nem tekintette érvényesnek a compiègne-i fegyverszünet előírásait a Mackensen-seregcsoportra.

MACKENSEN INTERNÁLÁSA

A belgrádi katonai konvenció alapján Mackensen lefegyverzését a balkáni francia hadseregnek kellett volna végrehajtania. Paul-Prosper Henrys és Louis Franchet d'Espèrey tábornokok november közepén nem kis részben a visszavonuló németek internálása miatt szorgalmazták Magyarországot teljes megszállását. A franciák azonban tétlenül szemléltek a német egységek visszavonulását, még diplomáciai nyomást sem gyakoroltak a magyar kormányra amiatt, hogy az 1918. október 31-én megállapodást írt alá Németországgal: Berlin minden egyes katonavonatért cserébe négy vonat szemet küld Magyarországra.

—
Mackensen még 80 éves kora felett is egyenes derékkal tudta megülni a lovat, rendszeresen lovagolt és büszke volt jó fizikumára
—

A francia diplomácia ugyanakkor kárhoztatta Károlyit, amiért nem lépett fel a visszavonuló németekkel szemben. A magyar miniszterelnök válasza mindig ugyanaz volt: a Mackensennel való küzdelemhez nem állt rendelkezésére megfelelő erő. A német tábornagy eközben tárgyalásokkal húzta az időt, és ugyan december 1-jén kötelezettséget vállalt, hogy csapatai az Alföldön leteszik a fegyvert, és hadifogolytáborba vonulnak, berlini utasításra mégis folytatta a visszavonulást. A németek a gazdasági kapcsolatok teljes bojkottjával fenyegették meg Károlyit, így december 9-re a visszavonuló hadseregnek már több mint fele német földön volt, 16-án – Mackensen internálásakor – pedig közel 80%-a.

Károlyi Vix alezredes révén értesült a francia kormány Mackensen internálására irányuló szándékáról. Mivel ekkor már csak a német csapatok töredéke állomásozott az országban, Károlyi nem utasíthatta vissza a kérést. A Nagyváradról Pápara tartó tábornagy vonatát Ferencvárosnál állították meg, s az Országházba vitték Mackensent. A találkozón feszült légkörben zajlott, későbbi feljegyzéseiben a tábornagy igen negatív hangon nyilatkozott a köztársaság miniszterelnökeiről, véleménye szerint Károlyi nem rendelkezett egy állam irányításához szükséges karizmával. Amikor a magyar vezetők közölték Mackensennel, hogy az antant követelésére őrizetbe kell venniük, az addig nyugodt tábornagy dührohamot kapott: *„Ez a megalázó bánásmód Magyarország köszönete azért, hogy az országot háromszor mentettem meg elleneséges inváziótól.”*

Végül Mackensen beleegyezett, hogy a magyar miniszterelnök nagybátyjának – Károlyi Lászlónak – főtábornagyjába internálják. A franciák a tábornagy szökésétől tartottak, ezért december 31-én két századnyi lovas szpáhi vette át Mackensen őrzését, majd Rudolf Chotek gróf futaki kastélyába szállították a foglyot. Clemenceau táviratban gratulált Franchet d'Espèrey-nek a sikeres akcióhoz, miközben 1919. január 3-án az utolsó német katona is elhagyta Magyarorszá-

got, így a hadseregcsoport Mackensen és törzskara, valamint néhány ezer – még Brassóban – internált katona kivételével hazatért. A fegyvertényt a tábornagy így értékelte: *„A siker áldozata én vagyok, és a főparancsnokság velem lévő egyharmada.”*

Mackensen a futaki internálás idején is többször foglalkozott a vereség okaival, ekkor már a német népet okolva az összeomlásért. Míg a tábornagy délvidéki száműzetésben élt, hadseregének sikeres visszavonulása tovább borzolta az antant katonai, diplomáciai köreinek idegeit. Bár hivatalosan nem fegyverezték le a német katonaságot, logisztikai és cserekereskedelmi megfontolásokból mégis Magyarországon maradt a tüzérségi eszközök és egyéb fegyverek jelentős része. A franciák ezzel szemben mindössze 40 löveget, 174 géppuskát, 1700 puskát és egymillió löszert szereztek meg a hadseregcsoport fegyverzetéből.

A Magyarországon maradt fegyverállomány később a Vörös Hadsereg felszerelésének gerincét képezte, amiről a Szövetséges és Társult Hatalmak Legfelső Tanácsa júliusi jelentésében is említést tett.

A tábornagy internálása a békekötéssel nem ért véget, Mackensent 1919 szeptemberében Szalonikibe szállították. Itt ötven szenegáli katona látta el az őrséget, és az internáltak sokkal rosszabb körülmények között éltek, mint Futakon. Végül a franciák november végére teremtették meg Mackensen hazautazásának feltételeit. A hazautazás vasúton történt, így a tábornagy több mint egy évvel a háború vége után, 1919. december 2-án Passaunál érhetett hazai földre. Útközben – rövid időre – Budapesten is megállt Mackensen vonata, ezalatt Horthy Miklós üdvözlét küldte a tábornagnak, egyben kifejezte sajnálatát Károlyi *„szégyenletes viselkedése”* miatt.

Mackensen 1919 végén Magyarországon keresztül térhetett haza szaloniki internálásából.

Legközelebb 1935-ben lépett magyar földre. Képünkön a győri vasútállomáson köszöntik

A magyar állam a Mackensen-hadseregétől elvett hadfelszerelés kompenzációjaként 1923-ban 27 677 693 koronát fizetett Németországnak, ám a felpörgött infláció miatt ez az összeg csak töredékét fedezte az elkobzott hadianyag, személyes ingóságok tényleges értékének. A hazatérő tábornagy révén tovább erősödött a veretlen német hadsereg képzete, amint azt a *Münchener Tageblatt* 1919. december 5-i cikkében kifejezte: az ellenség, ahogy Mackensent és a hadseregét sem, úgy az egész német népet sem győzte le.

NEM KOPÓ NÉPSZERŰSÉG

Hazatérte után Mackensen visszavonultan élt, a Stettin közelében fekvő Falkenwaldban telepedett le. 1920-ban a szövetségesek közzétették az általuk háborús bűnösnek tartott személyek listáját, amelyen 895 név szerepelt, köztük Mackensené is. Ugyanebben az évben a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és Románia is kérte a tábornagy kiadatását, ám erre nem került sor.

Foch marsallhoz hasonlóan a német tábornagy is úgy gondolta, hogy a béke igazából csak fegyverszünet, mert „*a harmincéves háborúban is teltek el évek, amelyekben a fegyverek csaknem elcsendesedtek*”. A húszas évek elejének ingatag politikai helyzete ismét az erős központi hatalom iránti vágyat erősítette az idős tábornagyban. Szinte kétségbeesetten kérdezte egyik 1923. novemberi levelében: „*hol az az államférfi, aki meg fog menteni minket ebből az állami hanyatlásból?*” Úgy látta, a diktatúra az egyetlen lehetséges kiút ebből a helyzetből, s példának tekintette Primo de Rivera Spanyolországát vagy Benito Mussolini Olaszországát. 1928-ban keserűen kritizálva a weimari rendszert úgy vélte, hogy a parlamentarizmus okozta feszültségek diktatúrához vezetnek. 1926 nyarán módja volt meglátogatni a száműzött császárt a hollandiai Doornban, s II. Vilmos 1941-ben bekövetkezett haláláig többször is megismételte látogatását.

Mackensen számos félkatonai, hazafias szervezet tagja, tiszteletbeli elnöke volt. Elsősorban az elszakított porosz területek visszacsatolásáért szállt síkra a Deutscher Ostmarkenverein (DOV) tagjaként. Fontos és megbecsült tagja volt a világháborús veteránokat támogató Stahlheim szövetségnek, valamint a Schlieffen-egyesületnek (Schlieffen-Verein) is.

A tábornagy 80. születésnapja jelezte, hogy a gorlicei győztes népszerűsége nem kopott meg a háború óta: mintegy 3000 gratulálólevelet kapott. A jeles alkalomból egykori bajtársai és tisztelői Festschrifttel köszöntötték; a 65 oldalas emlékkönyv „*a legnemesebb katonai erények példaképeként*” ünnepelte az idős tábornagyot. Még az egykori k. u. k. 10. huszárezred is küldött egy kisebb delegációt Mackensen köszöntésére. Az ezredtulajdonos örömmel fogadta a huszárokat, a küldöttség vezetőjének, Kozma Miklósnak megköszönve a látogatást, jó egészségi állapotáról számolhatott be: „*Elmesélheti otthon, hogy Isten segítségével 80-ik évemben erős és egészséges vagyok, és remélem, hogy még jó néhány évem van élni. Hogy még ma is minden időjárásban lovagolok, hogy nem puhultam el és nálam minden rendben van.*”

A HARMADIK BIRODALOMBAN

A nemzetiszocialista diktatúra idején Mackensen ambivalens szerepet játszott Németországban. Egyrészt teljes mértékben támogatta a versailles-i békerendszer revíziója érdekében fellépő Adolf Hitlert, másrészt a náci ideológia alapvetően idegen volt számára, mi több, súlyosan sértette evangélikus valóságát. Mindemellett Hitler hatalomra kerülése után Mackensen politikai szerepe és befolyása megnőtt, a porosz miniszterelnök – Hermann Göring – 1933. augusztus 26-án meghívta a tábornagyot a Porosz Államtanácsba, mert hasznosítani kívánta „*békében és háborúban szerzett jelentős tapasztalatait Poroszország újjáépítésére*”. Mackensen legfontosabb feladata a császári Németország korszakának megjelenítése volt: a náci rezsim általa is próbálta saját legitimitációját erősíteni. A köznyelv emiatt szarkasztikusan „*a Harmadik Birodalom asztaldíszének*” nevezte a tábornagyot, akinek reprezentációs szerepe 1934 – Hindenburg halála – után tovább növekedett. Ekkor ugyanis Mackensen lett a német császári hadsereg doyenje.

Mindemellett Mackensen nem volt a nemzetiszocialista rendszer feltétlen híve. Bár 1933-ban, a zsidó polgárok diszkriminálásának kezdetén megállapította, hogy a zsidókat ki kellett rekeszteni abból a befolyásból, amelyet korábban a sajtóra és a művészet minden területére gyakoroltak, sőt a zsidó bírók számának korlátozását is indol-

koltnak látta, ugyanakkor aggódott amiatt, hogy Németországban „*az antiszemita szellemnek túlságosan szabad utat adtak*”. Mackensen kapcsolatban állt a Hitvalló Egyház (Bekennende Kirche) több tagjával, akik elutasították a Hitlerrel való együttműködést. Amikor a mozgalom egyik leghíresebb tagját, Martin Niemöllert 1937-ben koncentrációs táborba internálták, kiszabadítása érdekében Mackensen aktív levelezésbe kezdett Göringgel. Niemöllert annak ellenére tartóztatták le, hogy az első világháború ünnepelt tengeralattjáró-parancsnoka volt, akit sikerei miatt a Pour le Mérite-tel tüntettek ki. Mackensent felháborította a nagy háború hőisének méltatlan letartóztatása, többször is kísérletet tett a háborús veterán lelkes kiszabadítására – mindannyiszor eredménytelenül.

Bár a tábornagnak kitüntetett szerepet szántak a náci propagandában, bizalmas köreiben Mackensen megvetően, becsmérően nyilatkozott az NSDAP több vezető tagjáról. A nemzetiszocialista ideológia fő teoretikusáról, Alfred Rosenbergről például úgy vélekedett 1935-ben, hogy ő „*a legveszélyesebb ember kultúránk számára a birodalmi vezér legközelebbi kísérletében*”. Hasonlóan rossz véleménye volt az SS-ről. 1940 februárjában a német szárazföldi hadsereg főparancsnokához, Walther von Brauchitschhoz intézett levelében szót emelt az SS által Lengyelországban elkövetett atrocitások ellen, mivel attól tartott, hogy a német hadsereg elveszti becsületét.

Ugyanakkor a nemzetiszocialista vezetők sem szimpatizáltak különösebben Mackensennel. Goebbels 1942-ben naplójában arról írt, hogy az agg tábornagy hosszabb ideje a „*keresztény egyházak nagyapjaként tevékenykedik*”, viszont keveset ért a politikából. „*Sajnos, személyiségének tekintélye miatt nem sokat tehetünk ellene.*” Mackensen következetesen kitartott az életét addig meghatározó alapelvek mellett, így egy alkalommal diplomata fiát is megróttá, mert egy külügyminisztériumi fogadáson vasárnap, halottak napján kellett megjelennie. Ebben „*orosz példa*” alapján a vasárnap hétköznapra tételel látta. Nem fogadta el a karlendítéssel kísért „*Heil Hitler!*” köszöntést sem, hivatalos rendezvényeken marsallbotjával fogadta a köszönéseket, magánemberként atyáian a „*Jó napot, fiam!*” üdvözlést alkalmazta.

Mackensen a Harmadik Birodalom anyagilag is megbecsült polgára volt.

Mackensen 1935. évi magyarországi útja során a nemzetközi vízi útnak minősülő Dunán érkezett Magyarországra. Passauban szállt fel a Zsófia gőzösre, Ausztriában azonban a Dollfuss meggyilkolása miatt feszültté vált német-osztrák viszony miatt nem állhatott meg, sőt a hajót sem hagyhatta el. Mackensent Budapesten, a mai Belgrád rakparton felállított kis kikötőben – az akkori német követségi épület közelében – fogadták. Egyik fia, Georg von Mackensen volt ekkor a magyarországi német követ.

1935. október 22-én egy 4000 holdas birtokot kapott Brüssowban, amely kiemelkedő jövedelmet biztosított számára. Hitler vértelen hódításait nagy örömmel fogadta, ugyanakkor tisztában volt azzal, hogy a háború kitörését nem lehet megakadályozni. 90. születésnapján fényes ünnepség keretében köszöntötték, amelyen a Führer személyesen fejezte ki jókívánságait. A náci központi pártlap, a *Völkischer Beobachter* a háborús propaganda erősítésére használta fel az eseményt, megemlékezve „a tisztikar kitűnő nevelőjének” ünnepéről. A következő évek német győzelmeit az agg tábornagy lelkesedéssel fogadta, ugyanakkor számos hadvezetési kérdésben nem értett egyet Hitlerrel: így például hibának tartotta, hogy 1940. július 19-én – a franciaországi győzelem után – tizenkét (!) tábornokot léptettek elő tábornaggyá. Összehasonlításképp: a Német Császárság 48 éve alatt a tiszteletbeli kinevezésekkel együtt is csak negyvenen kaptak marsallbotot.

Népszerűsége ellenére Mackensen ekkorra már teljesen a perifériára szorult. Bizonyítja ezt Hitler szándéka, aki a sztálingrádi katlanban lévő Paulust azért léptette elő tábornaggyá, mert korábban ilyen rangú német katona

MAGYARORSZÁGI LÁTOGATÁSA

Mackensen 1935-ben Magyarországra látogatott, ahol a politikai elit szinte valamennyi tagjával találkozott. A meghívást abból az alkalmából kapta, hogy húsz évvel korábban lett a k. u. k. 10. huszárezred tulajdonosa. A májusi látogatás alkalmával Gömbös Gyula miniszterelnök díszvacsorát adott a tábornagy tiszteletére, Hóman Bálint kultuszminiszter pedig a Pázmány Péter Tudományegyetem díszdoktorává avatta, emellett később egy lóversenypályát és 1936-ban utat is elneveztek róla Budapesten (ma Alsó Svábhegyi út), a pestszentlőrinci Szemeretelepen pedig – több más német, osztrák-magyar tábornokhoz hasonlóan – Mackensen nevét is viselte utca az 1920-as évek óta (ma Varga Katalin utca).

még nem esett fogságba. A Führer éppen Mackensen 1918–19-es internálásáról feledkezett meg. Mackensen 1943-tól kezdve brüssowai birtokán egyre több kibombázott családot fog-

dott be, akikhez a következő évben kelet-poroszországi menekültek csatlakoztak. Hajlott kora ellenére még mindig jó szervezőnek bizonyult gazdaságának irányításában, a menekültek ellátásában.

Az agg tábornagnak 1945 elején a Vörös Hadsereg közeledése miatt el kellett hagynia birtokát. Bár ártatlannak érezte magát, tartott attól, hogy Nürnbergbe akár csak tanúként is beidézik. Rettegett attól is, hogy esetleg a szovjet megszállási zónába küldik, de egyik félelme sem realizálódott végül, mivel 1945. november 8-án – 96 éves korában – meghalt. Az amerikai megszálló hatóság nem engedélyezte, hogy temetésén érdemrendjeit, kitüntetésait közszemlére tegyék. ♦

Mackensen Konstantin Neurath nemzetiszocialista külügyminiszterrel. Az agg tábornagy a náci rendszer egyik legitimációs támaszává vált a harmincas években, személyén keresztül tudta igazolni a rezsim történeti kontinuitását, jóllehet a Német Császársághoz való viszonya mindvégig ambivalens maradt.

